

abonnement pour un an

350 Piastres

Edition spéciale. 500 ptrs.

Adresse :

« Idjtihad » Constantinople

Téléph. St. 865

XXIV ème ANNÉE

1 Novembre 1928 No. 263

اجتهاد

علمی، ادبی، اقتصادی، صناعی، صحی مجموعہ

آبونمان: سنہ لکی [24 نسخہ]

تور کیا ایچون 2 بچق، خار ج ایچون
3 بچق، اعلا کاغدلیسی 5 لیرادر.

ادارہ خانہ سی :

جفال اوغلندہ « اجتہاد تھوی »

تاریخ تاسیسی : 1904 - جنوہ

یکرمی دردنجی سنہ

نومرو 263 - 1 تشرین ثانی 1928

سنویاً آلمانیا خارجدن ادخال ایئتدیکی 347,032 کیتال[*] حسابا ادخال ایدیایرسه آلمان قدرت تحویلده سنک باقیر باقیردن یالکیز 46000 کیتالنی محارب اولدینی مملکتلردن و متباقی مقدارک قسم اعظمی

ایسره (اسومچ) دن، (دانیمارقه) دن، (نوروچ) دن جلب ایدره. حرب عمومی به تقدم ایدن اوچ سنه ظرفنده (آلمانیا) یالکیز حکومات متحده امریقا. دن، سنوی و وسطی اوله رق 7115 کیتال باقیر و بالخاصه «نهله کترولیتیک» دینیلن توعدن باقیر جلب ایتشدیر. کندی مملکتنده کی معروف (مانسفله) باقیر معدنندن استحصال ایئتدیکی باقیر مقداری ده

شاعرک اعمی چوجوقلری

برباغچهیم، قاصیرغهرک اوزراغندهیم :
چوق کلرم یولوندی بیاض، قمرزی، صاری؛
آلاتمایک امللریمی، ای طلوعلر !
آغاتمایک او کولمهین اعمی چوجوقلری .
1 نیسان 1928 ع. م .

عبدالله هودت

آدیاتمز و بو کونکی موفقیتلی رومان طرزی

بالاخره رهنه سانس دورلری اسکی زمانه رجعت اساسلرینی حاضرلادی . اوروپا خلقی یونان حکیملری طرفندن تدویر ایدیلن فلسفه ، طبییات ، خطابت ، ادبیات ، بدیهیات ، اخلاق اصوللرینی اوکروندیلر . بینه بو دورده و تماردیسنده یتیشن ادیبلرده عینی وجهله حرکت ایئتدیلر . دیوان ادبیاتی ، اسلام مدنیتک قیمت حکملرینی دکیشمز « نص » لردن آلامسی و اوروپا لیلرکی کی اجتماعی وقعه لره و تحولاته تماس ایتمه سی سببیه کندی محبطنده چوروددی . تنظیما دورنده شناسی و آرقاداشلرینی ادبی حرکتلرک باشنده کوردک . فقط بونلر مدرسه ذهینتده ایدیلر . اوروپا ادبیاتی بو ذهینت داخلنده آکلامق ایستدیلر . وفق پاشانک مولیه و ترجمه لرنده کی اسان و ته قنیق فکریتمک آشکاربردیلیدر . بو آداملر حیاتی آکلامق طرزنده ده کری ایدیلر . اولنراچین یامدرسه کلاسیجیلی؛ و یا تکیه نک حیاته قیمت ویرمیهن وجدلی فاسقه سی معتبردی . حالبوکه حیاته ابدی بر قیمت ویرمه کدن صوکر ا حیاته نک برطاقم صفحه لری اولان اجتماعی واقعه لره ، عائله حیاته جمعی و فردلرده کی میل و احتراصلره ، جنس مناسبتلرینه ، روح اختلاجلرینه ، فردله جمعی علاقه دار ایدهن موضوعلره اهمیت عطف ایدیله سی امکانسزدر . بوسببیه شناسی دورینک ، « ادبیات جدید » یه قادار کن قهرمانلری نه تحلیل بر رومان ، نه ده برشریازدیلر . بو نسل ، دنیایی یا برالاهه صربوط ویا وحدت وجود ، حسن مطلق کی مجرد فکیرلره

آدیاتمزک کچیرمش اولدینی دورلردن « دیوان ادبیاتی » دوری ، شرق حرثک متکامل بر شکلیدر . اسکیلر ادیب اولق ایچون زمانلرنده موجود ومدون اولان منطق ، فلسفه ، تصوف ، تاریخ کی علملری اوکروندیلر . بو آدیبلرک هپسک اسلام مدنیق ساحه سی ایچنده یتیشدکری کورولور . مختلف ملتله عائله اولان اسلام مدنیتنده نه تورک ، نه عرب ، نه نجم حرثک انکشاف ایتهدیکی آشکاردر . خلق روحنده بونون ادیب و عالملر هیچ بر حرکت تولید ایدمه مشلردر : (فضولی) نک لایلا و مجنونی مستشنا . آسیا ، دنیاده کی وارثک آخرت ایچین اولدیغنه معتقددی . بعضاً بو ذهینتک دار چنبرندن کسندینی دیشاری فیرلانان ذکالر کورولوبوردی : ابو العلاء المعری کی !

تاریخ قدیمه دوغرو کوزلری میز چوربرسه نک برآق دکر مدینیتی کوروروز . بو مدنیتده هرشی حیاتدن چیقاریلوردری . کوزه لک ، اخلاق ، صنعت ، موسیقئیه آلری انساندن الیه و آله لره تمثیل اولنیوردری . بو ، آسیا کوروش طرزی دکلدی . بو حرثه صاحب اولانلر خلقی تحریک ایدن فلاسک بر ادبیات وجوده کتیرمشلردی . خرسیتیانلق اوروپا یه آسیائی منطقنی صوقونجه خرسیتیانلقدن اولکی دورلرک محمولی اولان آق دکر حرثی سوندی .

فجر آبيجىلر كرتى ايسه دوغاركن ئولش ايدى .
مع مافيه مشروطيت انقلابى ايجنده فكر حياتىزى آسيا
ذهنىتى دارلغندن چيقارمق ايستهين متفكر لرصنقى ميدانه چيقدى .
بونلر ك ايجنده بللى باشلى برر شخصيت حالى آلان شو بىش
قطبىدى : ضيا كوك آب ، عبدالله جودت ، جلال نورى ،
بها توفيق ، هابل آدم .

ضيا كوك آب شعرلى ، مصاحبه لرى و اجتماعى تشلىتى
ايلاه - سقط ويا كلش يرلرى ده اولسه - ينه بر توركيچىك ، مىلى
بىلك سياستى قىليرلندىر يوردى .

عبدالله جودت بزده كى دين تلقىسنىك جمعيتك انكشافه
مانع اولديغى تشرىخ ايدىوردى . اسويچره و مصرده بيله
چيقارمق عزمنده بولوندىنى «اجتهاد» يله و «انكايىز قومى» ،
«دون ويارىن» ، «اويانىكز» ، «اويانىكز» ، فلسفه سانجه لرى ،
«روح الاقوام» ، «روح الجماهير» ، «تارىخ اسلاميت»
كېي اثر ليله جمعيتلر ك ماورايه دكل ، نفسلىنه استفادايتمه لرلىك
مدافعه سنى ياپىوردى . لاتىن حرفلرىك قبولى بر حياتى مسئله
عد ايدىوردى .

هابل آدم ، دىنك حياتده عامل اولمايغى ادعا ايله تورك
جمعيتك عثمانيلىتى اولمايغى «آنادولوده توركيه» كىتابنده
تصرىخ ايدىوردى . كىذا «دنىوى حقوق - الهى حقوق» ،
«شرق فلسفه سى» ، «شرقك اوروپا رقابىتى» ، «توركلك
سياستى - خلافت سياستى» نامنده كى اثرلر نده قانونلر ك اجتماعى
حياتدن چيقاريلما سنى ، حياتدن چيقاريلان فلسفى فكرلر ده مستنده
اولارق بدىي ، ادارى وعدلى موضوعلر ك تدقيقى وچول «مصل»
لرلىك رشيد برلمته قانون اولاميه جفى ، آسمايى اولان بوتون مؤسسـه
لر ك اورتادن قالدىر يلماسنى توصيه ايدىوردى . تورك متفكر-
لرلىك ، اديبلر ك كوروشدكلرى لسانده وتورك قواعدى داخلنده
ولاتىن حرفلر يله او قوموايما سانى اولارق قبولى ايسته يوردى .
جلال نورى ، قادين حربتى وحقوقده تجددى يازىوردى .
بها توفيق ، غرب فلسفه سنىك اجتماعى حياتمه انطباق ايدىن
قسلرلىنى اقتباس ايدىوردى .

حياته قيمت و برىن بوفكر جبهه سى انقلابى دوغوردى .
فقط شايد نظر در : رومانجى نظام الدين نظيف بك قادار
اديبانك خلقه دوغورمتوجه اولما سى لزومى آ كلايان آز اولدى !
ديكلرلى «مصطفى كالار ك كىتابى» تده ايضاح ايدىلن آسيا
و اوروپا ذهنيتى اساسلىنه ، مطلع كورونمه يوردى .

مصطفى شكيب بك ينه بو واديدى كى نشرىياتى ده يازى
يازانلر ك هيچ برىن علاقه دار ايمده .

بودورك ادبى شخصيتلرى اولق اوزره ميدانده بولونان
امضالرك چوغى آز تبلى اولدقلر ندىن يكي فكرلر ك يالكنز
شكلىرىنى آلايماشلىر ، اساسه تماس ايدمه مشلردر . احتمال
رومان و شعرلرى كندى تاليفلر يدرد . فقط هيچ برىنك
سپنه سنده نه توركيده بر محيطك تصويرى و نده مرىچدن
قافقاسه قادار اوزانان توركيه فردلرلىك روحى و اجتماعى لك

مستند صاندىلر . اوروپا ادبىياتى ده مطلق ظنى ايله يالكنز مجرد
قاعده لر آلدىلر . بو خطا لك بليرمه سنده ديكر مهم بر عامل ده
فرانسه ايله تماسدر .

او زمان فرانسه ده انقلاب واردى . فرانسىز ذكاسى عمومى
قاعده لر حالده آق دكن حرثى آليوردى . اسكى يونان
فيلوزوفلرلىك فكرلى برر معطلا ماهيته كيرمش ، پلاتونك
«هيون ثابته لرى» علم وصنعت تخننه جالس اولشدى .

بو حال فرانسىز مدنيتك منطقى اولماسنى ايتدى .
فرانسىز لر هم شىئى ، كوزه لاسكى ، اخلاق مطلق كوردىلر
و بونلر شاعرك ، حكيمك ، حقوقچىنك ئيده آللى اولدى . بز
اوتارىنچده مطلقيت فكرلىنه آليشىقدى . بالخاصه شرق حرثى ده
آسمايشلدىر يلىن پلاطون عيون ثابته سندن آيرىليوردى . اكر
شناسى و آرقاداشلىرى آلمان وانكايىز ادبىياتى كى حرثى بر ادبىياتله
تماس ايتسه لردى ؛ عشقى ، كوزه لاسكى اضطرابى ، سعادتى نورك
ملكتك اجتماعى حياتك ، تارىختك قدرتلى وحسى صحيفه لر نده
آزارلردى . بوكا موفق اولاميه رقى نامق كمال كېي مطلق بر
عشق ترنم ايتدىلر . اونك ايجىن خلق كىتله سنى ده محيط بر
ادبىيات تاسيس ايدىلهمه .

صوكره «ادبىيات جديده» مكتبى ميدانه چيقدى . فرانسىزجه
اوكره ن كنجلر فرانسىز شعر ورومانلرلىن ترجمه ايدىوردى .
شناسى مكتبى شرق حرثه صاحبدى . ادبىيات جديده جيلر
ايسه تنظيمانك ميدانه كىتردىكى مكتبلر ك نسل ايدى . بو مكتبلر ده ،
نه تامايه شرق ونده تامايه غرب حرثلى انكشاف ايتشدى .
بالنتيجه ادبىيات جديده جيلر ك ايجنده قوتلى بر كيمسه چيقمادى .
غرب حرثى هضم ايدىلهمشدى . تورك جمعيتى ده شرق حرثى
داخلنده ياشا يوردى . بزجه جمعيت حياتى مجهولدى . خالدضيا ،
محمد رؤف ، صفوتى ضيا بكرك رومانلرى ؛ حسين سىرت ، فائق
على ، جناب شهاب الدين ، حسين سعادت بكرك شعرلرى اورتاده .
بونلر ك همى فرانسىز اثرلرلىك عكسلىدرد . اكر بو حرثه
صاحب اولسه لردى طبق روس شاعرلرى كېي منسوب اولدقلرى
جمعيتى غربىلاشدى راجق موضوعلرى بولورلر ، بو موضوعلر ده
مستند بره نسيلر داخلنده اثرلرلىنى يازارلردى . حالبوكه بز مكيلىر
«پهرلوى» نك تمثيل ايتدىكى بر پاشا عائله سى ايجنه ويا
«خره لامبوس جاقىاديس» ده كورولدىكى وچيله تورك اولمايان
بر محيطه كيرمشلردى . توفيق فكرت غرب حرثى اك فضلـه
نفسه ينلرى ايدى . او ، محيطك بونلر له علاقه دار اولمايغىنى
آكلار آكلاماز «تارىخ قديم» ، فردا ، رجوع ، ملت شرقىسى
خلوقك دفترى ، ربابك جوابى «كېي موضوعلر كيرمشدى .
لاكن بو اثرلر ده تورك فردىنى ، جمعيتى عصره انطباق ايتدىر هجك
صراحت يوقدى . فكرتك يازىلرى مدرسه نك صوفى سى قارشى سنده
بليرن مادىجى ذهنيتى حائزدر !

حرثىز ادبىيات جديده مكتبى معمر اولاميه چيقدى .
مشروطيت فجر آبيجىلرى اورتابه آندى . فقط بو انقلاب ده
عثمانى ذهنيتى احما ايمه يور ، بالعكس اوكا استناد ايدىوردى .

بنلکمزى تمثيل ايدەن دىكر بررومانجىمىزدە آقا كوندوزدر .
بوموقىتلى تىككە طرزى قارشىسىندە مشعلەرك سونوككى
آشكاردر .

ناصيل فجر آتى ، ادبيات جديده نك اوغلو ايدى ايسە بولردە
اونك طورونلرى اولشلردر . مەلىكتەدە اوقونان برشاعر اولقايچىن
تورك روحنك سىنى واپچىنى آ كلامق لازمدر !
چونكە آنجاق دورك روحنە حق ايله تصاحب ايدەن لر ، شاعر
وادىب اولايىملشردر . نىچەنك ديدىكى كىي :
— دائما داها فضله حياۋە دوغرو !

استانبول : 1928 صبيح عزت

برخاصەسى يوقدر . پيايى صفا بلك « بر آقشامدى ۰۰۰ » سى
« سوزدە قىزلر » ى كىي . حالبوكة جمعيت اثرلىنى كندى
بنلكنك خارچندە آرايماز .

بومنطقە يازيلان « قارا داوودك » ، « دەلى دريالى نك » ، « كور
اوغلو » نك ظفرى بونددر . چونكە بو حكاية لردە خلق
بنلكنى بولمقدەدر .
غرب مەلىكتەلرنەدە بو بنلك آلدە ايدلىكى ايچىن اجتماعى ،
تخلىلى رومانلر يازىلىشدر . حق فوتوريزم نوعدنە بىلە قوتلى
اثرلر وجودە كلكدەدر .

طبيعى ، بز ، رومانىزمەدە قرار قىلاجق دكلز . يالكلز
اثرلر محيطى كوسترمەسى وملى بنلكى ياشاتماسى شرطدر .

كويويه نظراً اخلاق، صنعت ودين

اوجىجى مبحث

[ماقبل 232 ، 256 ، 257 ، 260 ، 262 نومرولى اجتهادلردەدر]

بو اجتماعى منظرىنى [Aspect social] كوستەرمەرك ،
صنعت ، اخلاق ودين ، دين نامنە لايىق اولان دين ھېر بار ،
بعدىما محكم اولاجاق بر تمل اوزەرىنە بنا ايدىلەجكدى .
انتفاعى Utilitaire لرى مطالعە ايدركن ، La Maitrie
نك وحقى Diderot نك هنوز فضله صافدلانە اولان
مانە ريليزمنە متقابل Helvétius ك ، Volney ك ، Bentham ك
نەغوىست نظريەلرلە اون سكزىنجى عصر ك ختام بولدىقنى
كورمىشدى . اون طقوزىنجى عصر علمى توسيع ايتدى .
بر طرفدن مادە [La matière] ، عالمك نظرى آلتندە
دائما داها زيادە دىققاشدى و La Maitrie نك ساعت
مەقانىزمەسى ، حياى آكلاتماقندن تماماً عاجز اولدى .
بر طرفدن ، يالكلز ، منزوى مەقانىزمەسى ايچنە صوقولش
اولاراق نظراعتبارە آلىنان فرد ، باشقاسىنك تاثيرلرلە
قارشى قابل نفوذ ، دىكر شعورلرلە متساند ، غيرشخصى
« حسيات » لرلە قرار وىرە بىلىر اولاراق عرض وجود
ايتدى [1] « جلە عصبيه ، بو كون آرتق ، پرهنسپى ،
عضويث فردىەنك حدودىنى چوق تىجاوز ايدن جادىلەرك
مركزى اولاراق درپش اولونور و آنجاق بو صورتلە

متور intense ومتسع Expansive ميانك شعورى ،
صنعتك ، اضمواك ودينك مشترك پرهنسپى اولدراو .
Guyau نك شرح و تفصيل ، باشلىجە ، عواقبى تعقيب
ايتىمىي تامل ايتدىكى فكر .. صنعتك ، اخلاقك ودينك
مشترك پرهنسپى اولاراق ميات ك فكرى ايدى . اونا
كورە — بو ، اونك بتون سيستمك مولدى اولان
قاورايشى [Conception] در — اىي فھم اولونان
حيات .. تقبىلىندە اتساعندە و بر طبعى انبساط
expansion ، برلوديت ، برجود وكرم [Générosité]
پرهنسپى تضمن ايدركن Guyau بوندن شوتىجىي چىقا .
ريوردى ، كە حيات ، حد ذاتندە ، آزچوق ظاهرى ضديتارى ..
صنعت ، اخلاق و دين حقتەدەكى انتفاعى Utilitaire
نظريەلرك محظورى [Ecueil] اولان فردى و اجتماعى
نقطە نظرلرى ، طبعى اولارق ، تأليف ايدركن اونك نظرندە
اون طقوزىنجى عصر ك يو كسك ايشى ، كندىسكندە
ياردىم ايتك ايسە دىكى ك يو كسك ايشى [Tâche]
« فرد بشرى نك وعلى العموم موجود ذى حياتك ايشە
بو اجتماعى طرفى ، سابق عصر ك خودكام شىكلەدە « مانە ريليزم » ى
طرفندن اھمال ايدىلش اولان بو اجتماعى طرفى كمال
وضوحلە اورتە يە قويمە ، اولاق لازم كلردى ، فردى حياتك